

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 39 (1995-1996)

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-17-6

BRNO 1999

PŘEHLED VÝZKUMŮ 39 (1995-1996)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: ps@iabrno.cz http://www.iabrno.cz/3ca.htm
Odpovědný redaktor:	PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla
Na titulním listě:	Římská bronzová kolínkovitá spona z Mušova
Kresba:	Lubomíra Trávničková
Tisk:	Bekros
Náklad:	350 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou.

Published by:

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

All rights reserved.

© 1999 by the Authors and IA AS CR Brno.

zaznamenat i před č. p. 22, před následujícím č. p. 23 pak ubylo mladších nadložních horizontů a souvrství s nálezy 13. století těsně nad podložím zde vykliňovala až 0,6 - 0,2 m pod povrch. Z nadložních středověkých vrstev bylo jako vzorek vyzvednuto celkem 5 keramických fragmentů 13. - 14. věku, vedle okraje hrnce jde o zlomky tuhových zásobnic. Před severní třetinou domu č. p. 23 bylo možné v profilu rýhy sledovat okrajovou hranu, od které se původní úroveň 13. století dále vytrácela a primárně ostře svažité terén před č. p. 24 vyrovnávaly 0,6 - 0,8 m mocné kamenité navážky, překrývající série svahových hlín a povodňových jílu.

Kanalizačním výkopem prořaté půdní profily tak v celku prokázaly menší sklon východní poloviny náměstí k severovýchodu v „lokační“ fázi 13. století než dnes, zvláště k jihu narůstající až druhotně novověkými a recentními vrstvami a navážkami. Na severu zřejmě dříve existoval na rozhraní dnešních č. p. 23 a 24 výrazný terénní stupeň, procházející napříč plochou náměstí a indikující pravděpodobně staré koryto potoka Rakovce, který protékal po určitou dobu asi severním okrajem tržiště a odděloval vlastní osadu od areálu severněji situovaného kostela sv. Kříže (viz i Doležel 1996, 70). Rýha rovněž neporušila žádné středověké objekty či stopy zástavby, dodnes dochovaný půdorys a parcelace městečka se tak zdají být již dílem 13. nebo 14. věku. Vinou neohlášení termínu prací provádějící firmou se bohužel nepodařilo dokumentovat situace porušené kanalizačními přípojkami od hlavního sběrače k jednotlivým domům.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Doležel, J., 1996: Záchrané výzkumy ve středověkém jádře Doubravníku (okr. Žďár nad Sázavou), Přehled výzkumů 1992, 68-72, tab. 22-24.

Resumé:

Doubravník (Bez. Žďár nad Sázavou). Mittelalterlicher Stadtkern - Zentralplatz. Mittelalter. Neuzeit. Rettungsgrabung.

Im Oktober und November des Jahres 1995 wurde eine bis 2,5 m tiefe Kanalisationsrinne gefolgt, die längs der südlichen und östlichen Front der Häuser auf dem Platz vertieft wurde. Es wurden keine mittelalterliche Objekte beschädigt. Es ging nur um Schichten, die auf der freien Fläche des Platzes schon seit dem 13. Jahrhundert entstanden (Graphitkeramik gefunden). Es wurden auch Lokaländerungen des Terrainreliefs ausgewiesen, im 13. und 14. Jahrhundert war die Fläche des Platzes weniger abfallend als heute.

HLÍNA (okr. Brno-venkov)

Polní trať „Za severními humny“. Neolit (LnK?, MMK), mladší a pozdní doba hradištní. Sídliště. Předstihový záchranný výzkum.

Záchranný výzkum v měsících dubnu, květnu a červnu roku 1995 byl vyvolán záměrem obce postavit na volné ploše mezi zástavbou na severozápadním okraji intravilánu vsi novou budovu obecního úřadu. Ta by tak zasáhla jihovýchodní okraj pravěkého a hradištního sídliště, na základě starších indicií lokalizovaného a povrchovým průzkumem zkoumaného v roce 1993 (Doležel 1997). Díky pochopení investora mohl být v dostatečném předstihu beze zbytku prozkoumán celý areál projektované stavby, situovaný cca 75 m SSZ kostela, na proluce za budovou prodejny smíšeného zboží a severně č. p. 54, na parcelách č. 151, 152, 157, 158 a 163 (na St. mapě 1 : 5 000 odvozené, listu Moravský Krumlov 4-4 z roku 1986 je vlastní zkoumaný areál vymezen body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými

33:357,5; 32:357; 35,5:353,5; 38:356; 37,5:356,5 a 35,5:355 mm; okolo vrstevnice 429 m n.m.). Jednalo se o plochu o celkové výměře asi 170 m² na půdorysu tvaru písmene „L“, složenou ze dvou na sebe kolmo navazujících obdélných částí. Z nich delší, orientovaná ve směru SZ - JV dosahovala rozměrů cca 23,5 x 5,0 - 4,6 m, kratší s delší osou ve směru SV - JZ pak 13 x 5,0 - 4,2 m. Nadložní vrstvy o mocnosti 20 - 50 cm zde byly až na kamenitohlinité podloží skryty strojní skrývkou bagrem (provedeno 13. května), na takto skryté a začištěné ploše byly poté prokopány jednotlivé zahloubené objekty (18. a 19. května). Zjištěné nálezové situace byly pak ve dnech 25. května a 1. června kresebně, fotograficky a měřičsky zdokumentovány. Již na úvod záchranného výzkumu byl 21. dubna realizován povrchový sběr na celé lokalitě (její prostorové vymezení a další údaje k přírodnímu prostředí viz Doležel 1997, 195), dílčí povrchové prospekční akce byly uskutečněny i během vlastního výzkumu.

Již skrývka prokázala ve zkoumané části sídliště překvapivě méně příznivé půdní podmínky. Na rozdíl od centrálního prostoru slovanské osady s hnědozemním půdním pokryvem zde totiž vyklíňoval k povrchu skalní hřbet, sledovatelný zejména ve středním úseku plochy a překrytý jen asi 30 - 50 cm silnou nadložní vrstvou zvětralého horninového substrátu a chudých hnědých půd. Malá hustota a početnost zahloubených objektů na zkoumané ploše mohly odrážet právě tyto pro zásahy do podloží ztížené podmínky, svůj vliv mohlo mít však i již okrajové situování sledovaného areálu v rámci celého sídliště. Jedinou výjimku představovala koncentrace tří typických zásobních jam v severovýchodní části plochy, kruhového až oválného půdorysu a vanovitého profilu se silně šikmými či svislými stěnami a rovným dnem, vysekaných do navětralého granodioritového skalního podloží. Dvě z jam patřily spíše k rozměrově větším - obj. č. 1/95 při průměru ústí 130 - 135 cm dosahoval zachované hloubky 58 cm, obj. č. 2/95 byl při průměru ústí 137 - 146 cm hluboký 57 cm. Naproti tomu obj. č. 3/95 vykazoval výrazně menší velikost (85 - 97 cm v ústí, 36 cm hloubky). Charakteristicky zvrstvené tmavé hlinité výplně všech tří jam poskytly početný archeologický materiál. Obj. č. 1/95 obsahoval vedle celkem 85 mladohradištních keramických fragmentů z hrnců a zásobnic i početné, až 3,5 cm silné zlomky vypálené hliněné mazanice s otisky zřejmě drážkových dřevěných konstrukcí na rubu a stopami opětovných nátěrů hlinkou na vnější straně, dále zvířecí kosti, železnou strusku a při dně ležící polovinu žernovu (ležáku) z permských brekcií, o průměru 45 - 50 cm a výšce 11 cm, se středovým provrtem. Žernov přitom vykazoval spolu s množstvím dalších ze zásypu vyzvednutých kamenů stopy druhotného užití v konstrukci kamenné pece (celkem na 107 kusů o objemu cca 0,06 m³; permské brekcie, biotitické granodiority a diority). Obdobné nálezové spektrum se nacházelo i v objektu č. 2/95. Spolu s mladohradištní keramikou (hrnce a zásobnice - celkem 124 zlomků) i zde bylo nápadné množství kusů vypálené hliněné mazanice s otisky masivních prvků dřevěných drážkových a srubových konstrukcí a stopami opakovaných vnějších nátěrů či omazů (rekonstruovat se podařilo mazanicový blok o rozměrech 21 x 19 cm, při síle omazávky 5,5 cm). Nechyběly opět četné větší kameny (celkem 45 kusů o objemu asi 0,03 m³), za nejvýznamnější nález z obilnice lze považovat intaktně zachovaný, 32,5 cm dlouhý železný srp, vyzvednutý spolu se zlomkem železného plechu (5 x 2 cm). Chudší byla jáma č. 3/95, ze které vedle kamenného rohovcového jádra pochází 32 keramických fragmentů. V relativně uzavřených nálezových keramických celcích ze všech tří zásobních jam bylo možné v rámci mladohradištního období sledovat určité rozdíly, a definovat tak některé hypotézy k regionálnímu vývoji hrnčířské produkce (např. předpoklad o postupném procentuálním nárůstu tuhové keramiky během 11. a 12. věku). Nejstarší znaky vykazovala keramika z obj. č. 3/95, s archaickou typikou okrajů a dekoru, jen výjimečně s příměsí tuhy, většinou s biotitickou slídou jako ostřivem, datující zánik objektu asi do 11. století. V objektu č. 1/95 byly přítomny i některé progresivnější typologické a technologické prvky spíše 12. věku (vzhůru vytažené okraje s lištou, více tuhové keramiky), jako nejmladší se však jevil obj.

č. 2/95, s převažující grafitovou hrnčinou s vysokými vzhůru vytaženými okraji již bez lišty, i ten však podle absence radélkového dekoru mohl zaniknout ještě někdy v 2. polovině 12. století.

Oproti popsané skupině jam, podle hojných hliněných vymazávek v jejich zásypu situovaných v těsné blízkosti nadzemní dřevěné zástavby, se na celé severozápadní a jihovýchodní části zkoumané plochy vyskytly pouze ojedinělé zahloubené kruhové jámy, zřejmě kotvící jednotlivé dřevěné kůly. Z nich objekt č. 5/95 v severozápadní partii o průměru ústí 45 - 47 cm a hloubce 8 cm byl ojedinělým střepem datován již do období neolitické kultury s moravskou malovanou keramikou, blízký objekt č. 4/95 (průměr ústí 45 - 47 cm, hloubka 20 cm) a dvojjáma č. 6 - 7/95 v jihovýchodním cípu plochy (průměr 33 cm, resp. 25 cm, hloubka 13 cm) podle celkem 8 keramických zlomků náležely opět mladší době hradištní (jeden ze střepů v objektu č. 4/95 byl ovšem již neolitický - LnK či MMK?). V často kamenitém podloží se jinak nepodařilo odkrýt jiné stopy ani zahloubených, ani nadzemních konstrukcí či zástavby, zmíněné kůlové jámy mohly patřit jak neidentifikovaným lehčím stavbám, tak ohrazení jednotlivých sídlištních jednotek. Okrajové poloze zkoumané plochy v rámci areálu sídliště nasvědčoval i menší počet soudobých keramických fragmentů v nadloží, ze skrytých vrstev bylo získáno pouze 14 zlomků mlado- a pozdně hradištní hrnčiny. K doplnění poznatků o sídlišti posloužil konečně i povrchový sběr na celé lokalitě, jehož výsledkem bylo 61 kusů keramiky 11. - 1. poloviny 13. století.

Vcelku tak záchranný výzkum ověřil povrchovým průzkumem indikovanou osadu 11. - 1. poloviny 13. věku na severozápadním okraji obecního intravilánu, i osazení místa již v mladší době kamenné. Vzhledem k okrajové poloze zkoumané plochy v rámci organismu sídliště bylo zachyceno jen několik málo zahloubených objektů, na uchování reliktní zástavby však mohly mít vliv i nepříznivé půdní podmínky v této části sídliště. I přesto však poskytly zkoumané objekty určité podklady pro alespoň částečné poznání vnitřního uspořádání osady i její materiální kultury. Hlínský sídelní areál se do budoucna jeví pro svoji relativní izolovanost a neporušenost moderní industrializací jako příhodné území pro další detailní studium venkovských sídelních struktur a jejich proměn v raném a vrcholném středověku.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Doležel, J., 1997: Hlína (okr. Brno-venkov), Přehled výzkumů 1993 - 1994, 195-196.

Resumé:

Hlína (Bez. Brno-venkov). Feldflur „Za severními humny“. Siedlung. Neolithikum (ZnK?, MMK), jüngere und spätere Burgwallzeit. Vorrattungsgrabung.

Schon im Jahre 1993 wurde am nordwestlichen Rande des Intravilans der Gemeinde eine Siedlung des 11. Jahrhunderts - der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts mit Spuren der Besiedlung schon in Neolith lokalisiert (Doležel 1997). Vom April bis Juni 1995 wurde die Fläche von cca 170 m² am südwestlichen Rande der Siedlung untersucht. Diese Fläche war von dem beabsichtigten Neubau des Gebäudes der Gemeindebehörde bedroht (der Ort ist cca 75 m NN der Kirche St. Kunigunde in Hlína situiert). Nach dem Flächenabraum wurden hier 3 Vorratsgruben untersucht. Sie waren cca 40-60 cm tief in der Felsensohle eingehaut, Durchschnitt der Mündung bei der kleineren Grube war 95 cm, bei beiden größeren 130-145 cm. Das Schütten enthält reiche Keramik des 11. und 12. Jahrhunderts, Mühlstein, eine erhaltene 32,5 cm lange Eisensichel und Menge des Lehmbodens aus dem Holzhochbau. Es wurden auch einige Pfahlgruben der Hochkonstruktionen aus der jüngeren Burgwallzeit entdeckt. Ein flach vertieftes Objekt wurde mit einem vereinzelt keramischen Bruchstück schon in Neolith (mährische bemalte Keramik) datiert.